

OBRONA OJCZYZNY

Komentarz

redakcja naukowa Hubert Królikowski

Joanna Bulira, Artur Jagnieża, Eugeniusz Krempeć
Hubert Królikowski, Filip Seredyński

KOMENTARZE

OBRONA OJCZYZNY

Komentarz

redakcja naukowa Hubert Królikowski

Joanna Bulira, Artur Jagnieża, Eugeniusz Krempeć
Hubert Królikowski, Filip Seredyński

KOMENTARZE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 stycznia 2023 r.

Recenzenci

Prof. dr hab. Kuba Jałoszyński

Prof. dr hab. inż. Waldemar Kitler

Wydawca

Dagna Kordyasz

Redaktor prowadzący

Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne

Violet Design

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Autorami poszczególnych części komentarza są:

Joanna Bulira – art. 53–104, 108–267, 303–331, 430–490, 508–544, 559–599,

618–647, 681–697, 790, 797, 801, 806, 815, 819

Artur Jagnieża – *Kamienie milowe reform polskiej obronności*

– *od Konstytucji 3 maja do czasów współczesnych*

Eugeniusz Krempeć – art. 105–107, 268–302, 332–429, 491–507, 545–558,

671–680, 713, 795, 802, 816

Hubert Królikowski – *Ustawa z 11.03.2022 r. o obronie Ojczyzny – od projektu*

do podpisu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej; Preambuła; art. 1–38, 665–670

Filip Seredyński – art. 39–40, 43, 45a–52, 600–617, 648–664, 671–680, 807, 810, 811

Filip Seredyński, Hubert Królikowski – art. 41–42, 44–45

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8286-891-3

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

KAMIENIE MIŁOWE REFORM POLSKIEJ OBRONNOŚCI – OD KONSTYTUCJI 3 MAJA DO CZASÓW WSPÓŁCZESNYCH

Bezpośrednia groźba utraty państwowości, jaka pojawiła się w świadomości części polskich elit wraz z pierwszym rozbiorem Polski w 1772 r., stała się impulsem do podjęcia dzieła reformy i modernizacji państwa, w tym reform w dziedzinie obronności. Na czele obozu zmian stanął król Stanisław August Poniatowski. Ostatni monarcha I Rzeczypospolitej w swoich *Pamiętnikach* napisał: „Wedle mego przekonania każdy człowiek wyższego urodzenia – w szczególności w wolnym kraju – i każdy syn panującego winien odbyć kampanię wojenną, gdy tylko nadarzy się okazja, a nawet przez czas pewien służyć w jakimś korpusie. Nie należy lekceważyć szczegółów służby jako zbędnej pedanterii, a wyuczyć się ich można jedynie w praktyce. To one stanowią konieczną podstawę wszelkich działań oraz całej szlachetnej sztuki wojennej”¹. Monarcha zatem, będąc świadom wagi zagadnień obronnych, podjął wraz ze współpracownikami wysiłek na rzecz naprawy stanu obronności Rzeczypospolitej.

W pierwszej kolejności podjęto inicjatywę legislacyjną „Porządku traktowania skarbowych materii na sejmie”, chcąc zasady bieżącego zarządzania budżetem wyjąć z kompetencji sejmu, aby ominąć obstrukcję *liberum veto*, a następnie w ramach powołanej Komisji Skarbu rozpocząć proces uzdrawiania finansów, w tym zwiększenia nakładów na wojsko². Mimo obstrukcji obcych dworów, wykorzystując *via iudicaria*, król podjął kilka fundamentalnych decyzji na rzecz obronności państwa. Przede wszystkim 15.03.1765 r. z inicjatywy monarchy powołano do życia Szkołę Rycerską, której siedzibą został przekazany przez króla na użytek placówki Pałac Kazimierzowski. Szkoła Rycerska w swym założeniu miała być kuźnią kadr państwowych, kładąc nacisk na wychowanie wokół wartości i zasad. Idee moralne Szkoły Rycerskiej zostały zawarte w *Katechizmie Kadeckim*, obowiązującym

¹ *Pamiętniki króla Stanisława Augusta. Antologia*, Warszawa 2016, s. 49.

² *Królewska relacja o sejmie 1766 r.* [w:] *Królewskie diagnozy. Pisma publicystyczne Stanisława Augusta*, red. P. Skowroński, Warszawa 2019, s. 64.

wszystkich absolwentów. Na początku przyjęto założenie, że okres kształcenia kadetów będzie trwał trzy lata. Potem czas edukacji wydłużono do lat siedmiu, gdzie słuchacze szkoły mieli do wyboru dwie specjalności: prawniczą oraz techniczno-wojskową.

Rozumiejąc wagę budowy przygotowanych kadr dla potrzeb armii, w 1780 r. Stanisław August Poniatowski przejął finansowanie Korpusu Kadetów Grodzieńskich. W 1782 r. z jego inicjatywy podjęto decyzję o przeniesieniu Korpusu Kadetów Grodzieńskich do Wilna. W dwa lata później władca zaczął finansować z monarszych środków budowę koszar dla wojska na Muranowie oraz przeznaczył na cele wojskowe będący w zarządzaniu królewskim Zamek Ujazdowski. W 1786 r. powstała Królewska Manufaktura Broni Palnej, a w 1788 r. na jej miejscu z inicjatywy króla została założona fabryka broni w Kozienicach. Z kolei już w czasie obrad Sejmu Wielkiego w 1789 r. król podjął decyzję o utworzeniu w Wilnie Szkoły Artylerii i Inżynierii Wojskowej.

Zwieńczeniem wysiłku reformatorskiego było uchwalenie Konstytucji 3 maja 1791 r. Autorzy Konstytucji zagadnieniom obronnym poświęcili dedykowany rozdział XI „Siła zbrojna narodowa”. Zapisano w nim: „Naród winien jest sobie samemu obronę od napaści i dla przestrzegania całości swojej. Wszyscy przeto obywatele są obrońcami całości i swobód narodowych. Wojsko nic innego nie jest, tylko wyciągnięta siła obronna i porządna z ogólnej siły narodu. Naród winien wojsku swemu nagrodę i poważanie za to, iż się poświęca jedynie dla jego obrony. Wojsko winno narodowi strzeżenie granic i spokojności powszechnej, słowem winno być jego najsilniejszą tarczą. Aby przeznaczenia tego dopełniało niemylnie, powinno zostawać ciągle pod posłuszeństwem władzy wykonawczej, stosownie do opisów prawa, powinno wykonać przysięgę na wierność narodowi i królowi i na obronę Konstytucji narodowej. Użytym być więc wojsko narodowe może na ogólną kraju obronę, na strzeżenie fortec i granic lub na pomoc prawu, gdyby kto egzekucji jego nie był posłusznym”³. Rozwiązania zawarte w rozdziale XI Konstytucji 3 maja należy zaliczyć do bardzo nowoczesnych, a zarazem dojrzałych strategicznie. Za najbardziej istotne należy uznać wprowadzenie konstytucyjnego postulatu potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa obronnego państwa przez samych Polaków. W tym zakresie propozycja twórców Konstytucji 3 maja stanowi testament polskiej myśli obronnej i ma charakter ponadczasowy. O jej aktualności świadczy fakt, że w obowiązującej od maja 2020 r. nowej *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* postulat organizacji obrony powszechnej stał się myślą przewodnią konstrukcji dokumentu. Z kolei przebieg trwającej od 24.02.2022 r. wojny na Ukrainie potwierdza, że prowadzenie obrony przed agresją potężnego mocarstwa przez państwo słabsze jest możliwie m.in. dzięki zbudowaniu systemu obrony powszechnej, który obejmuje całe terytorium oraz całe zorganizowane na nim obronnie społeczeństwo. W chwili próby nikt i nic nie zastąpi wysiłku obronnego narodu będącego przedmiotem napaści.

³ M. Borucki, *Konstytucje polskie 1791–1997*, Warszawa 2002, s. 30.

Odwołując się do tradycji Konstytucji 3 maja i jej znaczenia dla dorobku polskiej myśli niepodległościowej, rzadko przypomina się zapis zawarty w preambule ustawy, gdzie autorzy, uzasadniając dzieło Konstytucji, zapisali *passus*: „wolni od hańbiących obcej przemocy nakazów”. W zwrocie tym zawarty jest cały dramatyzm I Rzeczypospolitej XVIII wieku, który doprowadził państwo do katastrofy. Zapis ten stanowi jednocześnie ostrzeżenie dla następnych pokoleń, aby rozumiały, że sąsiadujące z Polską mocarstwa ościenne przede wszystkim będą miały na względzie interes własny, a nie interes wspólny, i jeśli zajdzie taka konieczność, będą w realizacji tych interesów wykorzystywać w stosunku do Polski siłę celem narzucania Warszawie własnej woli, gwałcąc po drodze traktaty międzynarodowe. Z tego względu wspomniany już zapis z rozdziału XI Konstytucji 3 maja, że „wojsko winno narodowi strzeżenie granic i spokojności powszechnej, słowem winno być jego najsilniejszą tarczą”, determinuje powinności władzy państwowej w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa militarnego państwa. Konsekwencją takiego myślenia było rozwiązanie zawarte w rozdziale VII „Król, władza wykonawcza” majowej Konstytucji, w którym powołano radę królewską w postaci Straży, w skład której na stałe wchodził prymas, pięciu ministrów, tj. ministrowie policji, pieczęci, wojny, skarbu oraz spraw zagranicznych, oraz dwóch sekretarzy, z których jeden był odpowiedzialny za protokół Straży, a drugi za protokół spraw zagranicznych. Ponadto celem zapewnienia sprawności władzy wykonawczej ustanowiono oddzielne, podporządkowane Straży stałe komisje edukacji, policji, wojska i skarbu, na czele których mieli stać komisarze wybierani przez sejm. Jednocześnie dla zabezpieczenia ciągłości procesu zarządzania państwem na czas wojny przewidziano, że sejm poza obowiązkiem zwoływania posiedzeń co dwa lata musi być gotowy do zebrań się „w gwałtownej potrzebie do prawa narodów ściągającej się, a szczególnie w przypadku wojny ościennej”. Mimo ogromnego wysiłku prawodawczego, a co za tym idzie organizacyjnego, dzieło Konstytucji 3 maja zostało zniszczone w wyniku wojskowej interwencji rosyjskiej w 1792 r., zawiązania konfederacji targowickiej oraz dokonania w 1793 r. drugiego rozbioru.

Ostatnią próbą ratowania państwa było ogłoszenie przez Tadeusza Kościuszkę 24.03.1794 r. w Krakowie insurekcji narodowej. Po złożeniu uroczystej przysięgi na Rynku Głównym udał się on do miejskiego ratusza, gdzie podpisał „Akt powstania obywateli mieszkańców województwa krakowskiego”. Akt w czternastu punktach ustanowił zasady organizacji władz powstania oraz określał ich obowiązki szczególnie w zakresie sił zbrojnych i pozostałych zagadnień obronnych. Zgodnie z jego postanowieniami Tadeusz Kościuszko został wybrany najwyższym i jedynym naczelnikiem i rządcą całego powstania (pkt 1 Aktu). Do jego kompetencji należało m.in.: powołanie Najwyższej Rady Narodowej i wybór do niej członków, organizacja sił zbrojnych, mianowanie osób na wszystkie stopnie wojskowe, a także decydowanie o sposobie użycia sił zbrojnych przeciw nieprzyjaciółom ojczyzny (pkt 2–3 Aktu). Tym samym, używając nomenklatury współczesnej, naczelnik pełnił funkcję naczelnego wodza. Przy naczelniku zachowano władzę stanowienia krygsrechtów i sztandrechtów zgodnie z obowiązującym prawem wojskowym oraz ustawami (pkt 10 Aktu).

Autorzy Aktu założyli, że w przypadku choroby lub innej przyczyny, która powodowałaby niemożność pełnienia przez naczelnika obowiązków, będzie on mógł wyznaczyć swojego zastępcę, natomiast w przypadku nagłej śmierci lub niewoli dowodzenie nad armią miał przejąć najwyższy rangą oficer w korpusie przy naczelniku. Ponadto na taką okoliczność Akt przewidywał, że Rada Najwyższa Narodowa mianuje nowego naczelnika, z którego to zapisu skorzystano po klęsce maciejowickiej, powołując na tę funkcję Tomasza Wawrzeckiego (pkt 4 Aktu). W zakresie spraw obronnych do kompetencji Rady Najwyższej Narodowej należało zapewnienie finansów na potrzeby sił zbrojnych. Rada mogła ustanawiać tymczasowe podatki oraz wszelkie pożyczki wewnętrzne i zewnętrzne na potrzeby powstania. Rada była władna wydawać nakazy dostarczania przez województwa rekruta na potrzeby sił zbrojnych, a także do jej obowiązków należało zapewnienie siłom zbrojnym wszelkich potrzeb wojennych, takich jak broń, amunicja, umundurowanie oraz żywienie (pkt 5 Aktu). W zakresie ówczesnie rozumianej polityki informacyjnej naczelnik oraz Rada Najwyższa Narodowa byli zobowiązani do wydawania częstych odezwo do narodu celem informowania o aktualnej sytuacji powstania, z zastrzeżeniem niezatajania informacji o trudnościach lub niepowodzeniach (pkt 10 Aktu)⁴. Zwrot „najnieszczęśliwsze wypadki” dotyczył prawdopodobnie obowiązku przekazywania informacji w przedmiocie przegranych ważnych bitew, jak np. przegrana szczekocińska 6.06.1794 r.⁵ Klęska pod Maciejowicami 10.10.1794 r. oraz zdobycie Pragi połączone z rzezią jej mieszkańców 5.11.1794 r. zakończyły w praktyce militarną historię powstania. Tym samym zdławienie przez wojska rosyjsko-pruskie insurekcji kościuszkowskiej, dokonanie trzeciego rozbioru 1795 r. oraz abdykacja króla Stanisława Augusta Poniatowskiego przypieczętowały koniec I Rzeczypospolitej.

Kolejną nadzieję na odbudowę państwowości polskiej dało pojawienie się na scenie europejskiej Napoleona, który geniuszem swojego oręża pokonał w kolejnych bitwach pod Austerlitz (2.12.1805), Jeną-Auerstedt (14.10.1806) oraz Frydlandem (14.06.1807) armie państw zaborczych, umożliwiając na podstawie podpisanych z Rosją i Prusami traktatów w Tylicy (7–9.07.1807) powstanie Księstwa Warszawskiego. Władze utworzonego Księstwa Warszawskiego podjęły ogromny wysiłek na rzecz zbudowania własnego potencjału obronnego. Z pewnością pomagała temu nadana Księstwu z inicjatywy Napoleona Ustawa konstytucyjna Księstwa Warszawskiego z 22.07.1807 r. W art. 11 nowej konstytucji umocowano w składzie Rady Stanu stanowisko ministra wojny, podkreślając tym samym znaczenie tej problematyki dla nowego organizmu państwowego. Jeszcze ważniejszy był zapis art. 79, w którym określono wysokość stałego wojska na trzydzieści tysięcy ludzi, nie wliczając w tę wysokość wojsk gwardii narodowych⁶. Co znamienne, od początku uruchomiono funkcjonowanie dwóch szkół kadetów w Kaliszu i Chełmnie oraz dwie wyższe szkoły wojskowe w Warszawie, tj. Szkołę Elementarną Artylerii i Inżynierii, a także Wyższą

⁴ Akt powstania obywateli mieszkańców województwa krakowskiego [w:] S. Herbst, *Z dziejów wojskowych powstania kościuszkowskiego 1794 roku*, Warszawa 1983, s. 52–53.

⁵ S. Herbst, *Z dziejów wojskowych powstania kościuszkowskiego 1794 roku*, Warszawa 1983, s. 167–172.

⁶ M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 44.

Szkołę Aplikacyjną Artylerii i Inżynierii, których celem było kształcenie przyszłych wykwalifikowanych kadr wojskowych. Absolwentami tych szkół zostali m.in. Józef Prądzyński oraz Józef Bem. Jednocześnie za pomocą administracji powiatowej prowadzono listy rezerw osobowych. Ponadto celem ujednoczenia systemu szkolenia zaczęto opracowywać z francuską pomocą regulaminy wojskowe. Presja Napoleona, zagrożenie rosyjskie oraz świadomość wagi problematyki wojskowej pozwoliły w szybkim czasie zbudować sprawny aparat urzędniczy⁷. Praca administracji wojskowej Księstwa Warszawskiego musiała być rzetelna, skoro jego armia i przywództwo polityczne w dramatycznych okolicznościach uderzenia austriackiego w 1809 r. zdołały wygrać ostatecznie wojnę, co z kolei pozwoliło powiększyć terytorium Księstwa o ziemie zaboru austriackiego. Wysiłek Księstwa Warszawskiego doprowadził do powiększenia jego armii do blisko siedemdziesięciu pięciu tysięcy żołnierzy na początku 1812 r., ponad stu tysięcy w przeddzień wyprawy na Moskwę, a po katastrofie wyprawy w 1812 r. umożliwił w 1813 r. odtworzenie wojska do wysokości blisko trzydziestu czterech tysięcy żołnierzy.

Przegrana i ostateczny upadek Napoleona w 1815 r. przekreśliły szansę odbudowania suwerennego państwa przy pomocy Francji. Niemniej to właśnie postawa wojska w czasie walk z armią carską oraz wysiłek obronny Księstwa Warszawskiego były istotnymi czynnikami, które legły u podstaw utworzenia pod berłem cesarza rosyjskiego Królestwa Polskiego oraz wydania przez cara Aleksandra I Ustawy konstytucyjnej Królestwa Polskiego z 27.11.1815 r. Autorzy konstytucji Królestwa (wśród nich prawdopodobnie książę Adam Czartoryski) z uwagi na zawarte w niej rozwiązania musieli posiadać dużą wiedzę z obszaru problematyki obronności państwa. Z tego względu na tyle, na ile było to ówczesnie możliwe, zadbano o zabezpieczenie w tym zakresie polskich interesów. Dla przykładu, w art. 9 konstytucji zapisano, że: „Sam tylko panujący będzie miał prawo oznaczyć uczestnictwo Królestwa Polskiego do wojen przez Rosję toczonych”⁸, co w zamyśle miało uchronić polską armię od pokusy wykorzystywania jej przez rosyjskich dygnitarzy poza jurysdykcją moskiewskiego monarchy. Z kolei doświadczenie obecności wojsk francuskich na terytorium Księstwa Warszawskiego w latach 1806–1812, a także casus wysłania polskich legionów do tłumienia powstania w kolonii San Domingo zaowocowały treścią zapisu art. 10 w brzmieniu: „W każdym przypadku wprowadzenia wojsk rosyjskich do Polski lub wojsk polskich do Rosji, lub w przypadku przechodu tychże wojsk przez jaką prowincję jednego z dwóch Państw, utrzymanie ich i kosztą przechodu ponoszone zostaną całkowicie przez kraj, do którego należeć będą. Wojsko polskie nie będzie nigdy użyte poza granicami Europy”⁹. Zapis dotyczący kosztów przemarszu był tak naprawdę skierowany wyłącznie w stronę armii rosyjskiej, ponieważ o ile można było sobie wyobrazić kolejny pochód wojsk carskich na zachód Europy, o tyle trudno było sobie wyobrazić taki pochód wojska polskiego w kierunku wschodnim. W trosce o zachowanie polskiego charakteru

⁷ M. Kukiel, *Zarys historii wojskowości w Polsce*, Kraków 1987, s. 213–214.

⁸ M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 50.

⁹ M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 50.

administracji i sił zbrojnych w art. 29 konstytucji zapisano, że: „Urzędy publiczne, cywilne i wojskowe, będą mogły być sprawowane jak tylko przez Polaków”¹⁰. Dotyczyło to m.in. urzędników zatrudnionych w wydziałach rządowych, w tym pracowników Komisji Wojny (art. 76). W stosunku do wojska car mógł jednak na swoją korzyść interpretować zapis art. 38 konstytucji w brzmieniu: „Kierunek siły zbrojnej w pokoju i wojnie, jako też mianowanie dowódców i oficerów należą wyłącznie do Króla”¹¹. Do monarchy należało też wyłącznie prawo stanowienia o wojnie (art. 40).

Zagadnieniem wojska poświęcono cały ostatni VI rozdział (tytuł) konstytucji. W art. 153 określono, że: „Siła zbrojna składa się z wojska czynnego na stopie zupełnego żołdu i milicji gotowych go wzmocnić w przypadku potrzeby”¹². Taka konstytucyjna struktura armii w teorii wychodziła naprzeciw optymalnej strukturze sił zbrojnych, którą powinna stanowić armia zawodowa oraz przeszkolona i zorganizowana rezerwa, nazywana w zależności od państw obroną krajową, obroną terytorialną, milicją lub gwardią narodową. Artykuł 154 stanowił że: „Siła wojskowa na koszcie krajowym oznaczona jest przez Panującego, w miarę potrzeby i w stosunku do dochodów w budżecie umieszczonych”¹³. Ten z kolei zapis stanowił monarszy bezpiecznik, który pozwalał władcy pilnować, aby armia Królestwa nie mogła być rozbudowywana wbrew wizji Moskwy. Co prawda regulacja ta zabezpieczała konstytucyjnie finansowanie sił zbrojnych z budżetu, ale jednocześnie, w przeciwieństwie do rozwiązania napoleońskiego, nie określała wysokości sił zbrojnych. Fakt ten stanowił zarzewie sporu, ponieważ było naturalne, że strona polska w miarę rozwoju gospodarczego Królestwa wcześniej czy później musiała podjąć działania mające na celu zwiększenie jego siły zbrojnej, co z kolei musiało spotkać się ze sprzeciwem strony rosyjskiej. Wyprzedzając fakty, trudno nie zgodzić się z opinią, że właśnie ograniczenia finansowe, a co za tym idzie – ograniczenie możliwości awansów, stanowiły istotną przyczynę, która doprowadziła do powstania spisku podchorążych w 1830 r. Z drugiej strony zapis art. 154 stanowił merytoryczne narzędzie edukacji obronnej elit Królestwa Polskiego, ponieważ zmuszał do takiego myślenia o wojsku, które miałoby podstawy w racjonalnym rachunku ekonomicznym w kontekście planowania wydatków budżetowych na armię. Trudno też nie docenić edukacyjno-obronnego waloru art. 155 w brzmieniu: „Rozłożenie wojska zastosowane będzie do połączonej dogodności mieszkańców, systemu wojskowego i administracji”¹⁴. Propozycja ta pokazywała rozumienie przez autorów konstytucji faktu, że lokalizacja określonego garnizonu ma wymiar nie tylko wojskowy, lecz także ekonomiczny i społeczny. Nie bez znaczenia była także potrzeba związania planowanych lokalizacji garnizonów wojskowych z systemem administracyjnym nowo powstałego Królestwa. Z kolei odpowiednio w art. 156 oraz 160 zagwarantowano utrzymanie narodowego

¹⁰ M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 52.

¹¹ M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 54.

¹² M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 66.

¹³ M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 66.

¹⁴ M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 67.

charakteru armii poprzez zachowanie w wojsku barw narodowych, właściwego ubioru, a także utrzymanie polskich cywilnych i wojskowych orderów, tj. Orła Białego, Świętego Stanisława i krzyża wojskowego *Virtuti Militari*¹⁵.

Istnienie armii pozwalało też zachować Królestwu Polskiemu ośrodki edukacji wojskowej. Udało się utrzymać funkcjonowanie Korpusu Kadetów w Kaliszu. Równolegle utworzono Szkołę Podchorążych Piechoty i Jazdy w Warszawie, chociaż nie reprezentowały one wysokiego poziomu nauczania. Wysoki poziom edukacyjny reprezentowała natomiast powstała w 1820 r. Szkoła Aplikacyjna Artylerii i Inżynierii w Warszawie. Ponadto w 1825 r. utworzono Zimową Szkołę Artylerii w Warszawie, która pełniła rolę placówki doskonalącej wiedzę obejmującą zagadnienia artyleryjskie i fortyfikacyjne¹⁶.

Bez względu na praktykę funkcjonowania nadanej przez cara konstytucji oraz jej jawne łamanie przez stronę rosyjską przyjęte w niej rozwiązania połączone z pracą polskich urzędników i oficerów pozwoliły na doprowadzenie do sytuacji, w której armia Królestwa Polskiego stanowiła bardzo sprawny komponent militarny. Niewątpliwą słabością systemu obronnego Królestwa Polskiego był brak na jego terytorium fabryk broni oraz brak dbałości o stan twierdz, do czego przyczyniała się celowa polityka caratu. Ostatecznie dorobek lat 1815–1830 przekreśliła klęska powstania listopadowego. W konsekwencji zniesiono konstytucję, zlikwidowano sejm oraz siły zbrojne Królestwa Polskiego, ogłoszono stan wojenny, wprowadzono wszechogarniającą inwigilację, a w praktyce nieograniczoną władzę przekazano lokalnie powiatowym naczelnikom wojskowym.

Okres odwilży posewastopolskiej, jaki nastąpił po przegranej przez Rosję wojnie krymskiej, wzbudzenie patriotyczne w latach 1860–1861, którego pierwszym wydarzeniem był warszawski pogrzeb generałowej Katarzyny Sowińskiej 11.06.1860 r., oraz próby umiarkowanych reform podejmowane przez Aleksandra Wielopolskiego w 1862 r. nie były w stanie zaspokoić odrodzonych aspiracji narodowych Polaków. Decyzja o zarządzeniu branki 6.10.1862 r., która w zamysle miała sparaliżować organizację polskiego państwa podziemnego, tylko przyspieszyła decyzję o wybuchu powstania, co ostatecznie nastąpiło 22.01.1863 r. Walka od początku przybrała charakter nieregularnych starć prowadzonych przez małe oddziały powstańcze. Jej efektywność po stronie polskiej osłabiała organizacja wojskowa powstania, dająca dużą swobodę działania dowódcom poszczególnych partii powstańczych, co utrudniało koordynację wysiłku powstańczego w skali poszczególnych województw. Celem uporządkowania działań zbrojnych powstania sprawujący od 17.10.1863 r. władzę dyktatorską Romuald Traugutt wydał 15.12.1864 r. najważniejszy z punktu widzenia organizacji wojskowej w czasie insurekcji dekret, który reformował zasady i organizację sił zbrojnych powstania. Od tego momentu armia powstańcza miała zostać podzielona na cztery korpusy: I lubelsko-podlaski, II sandomiersko-kielecko-kaliski,

¹⁵ M. Borucki, *Konstytucje...*, s. 67.

¹⁶ E. Kozłowski, M. Wrzosek, *Historia oręża polskiego 1795–1939*, Warszawa 1984, s. 175–178.

III augustowski oraz IV mazowiecko-płocki. Każdy z korpusów miał być z kolei zorganizowany w terytorialne dywizje, pułki, bataliony oraz szwadrony kawalerii w przypadku jazdy. Tym samym wprowadzając mechanizm powszechności i terytorialności organizacji wojskowej, Romuald Traugutt sięgał do sprawdzonej idei rozwiązań stosowanych przez Tadeusza Kościuszkę. Tak potrzebna i trafna reforma wojskowa R. Traugutta została niestety podjęta za późno. W praktyce w terenie powstał tylko jeden, II korpus, którego twórcą, a zarazem dowódcą był generał Józef Hauke-Bosak¹⁷. Powstanie w obliczu miażdżącej rosyjskiej przewagi militarnej oraz rozbicia aresztowaniami ostatniego Rządu Narodowego, którym kierował Romuald Traugutt, upadło. Tym samym polska myśl legislacyjna w obszarze obronności została unicestwiona na ponad pięćdziesiąt lat.

Powrót na mapę Europy państwa polskiego w listopadzie 1918 r. determinował konieczność uporządkowania zasad organizacji sił zbrojnych nowego państwa oraz kierowania nim w okresie krystalizowania się granic. Uprzedzając ten fakt, Rada Regencyjna już 27.10.1918 r. wprowadziła w obieg prawny Tymczasową ustawę o powszechnym obowiązku służby wojskowej (Dz.Pr.K.P. Nr 13, poz. 28). Zgodnie z ustawą służba wojskowa była obowiązkiem każdego obywatela państwa polskiego, a obowiązek ten musiał być dopełniony przez każdego obywatela (art. 1). Ustawa wprowadzała służbę wojskową czynną oraz pomocniczą (art. 3). Regulowała m.in. zasady służby wojskowej czynnej, która obejmowała z kolei służbę w wojsku stałym, zapasie, rezerwie, w obronie krajowej oraz w pospolitym ruszeniu (art. 4–16), zasady służby wojskowej pomocniczej (art. 17), przygotowania wyszkolenia wojskowego młodzieży, które miało obejmować młodzież już od 16. roku życia (art. 18), organizację poboru i związane z tym czynności organizacyjno-administracyjne (art. 19–58 oraz 76–80), zasady odroczenia i zwolnienia ze służby wojskowej (art. 59–69), zasady przeniesienia poborowego do zapasu, rezerwy, obrony krajowej i pospolitego ruszenia (art. 73–75), a także precyzowała zasady służby jednorocznej oraz ochotniczej (art. 87–103).

Uzupełnieniem Tymczasowej ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej był Dekret w sprawie niektórych zmian w Tymczasowej ustawie o powszechnym obowiązku służby wojskowej (Dz.Pr.P.P. z 1919 r. Nr 8, poz. 119), którego najważniejszy zapis w art. 3 wprowadzał zmianę zapisu w art. 67 ustawy w brzmieniu: „W razie ogłoszenia mobilizacji odroczenia służby wojskowej tracą moc. Powołanie do szeregów nastąpi na podstawie osobnego rozporządzenia Ministra Spraw Wojskowych”. Biorąc pod uwagę pilną konieczność budowy od podstaw sił zbrojnych w listopadzie 1918 r., przyjęte rozwiązania były w tym czasie niezbędnym narzędziem prawnym, które pozwalało realizować sprawnie proces rozbudowy sił zbrojnych.

Równolegle podjęto działania mające na celu uporządkowanie zasad najwyższych władz w państwie. Zgodnie z Dekretem z 22.11.1918 r. o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej (Dz.P.P.P. Nr 17, poz. 41) Józef Piłsudski objął urząd Tymczasowego

¹⁷ S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1970, s. 679–681.

Naczelnika Państwa, będący najwyższą władzą Republiki Polskiej do czasu zwołania sejmku ustawodawczego (art. 1). Jednocześnie zgodnie z art. 2 dekretu rząd Republiki Polskiej stanowili mianowani przez Tymczasowego Naczelnika Państwa i odpowiedzialni przed nim prezydent ministrów (czyli premier) oraz ministrowie. Dekret w art. 8 określał zasady przyjęcia pierwszego budżetu nowego państwa, który po uchwaleniu przez rząd podlegał zatwierdzeniu przez Tymczasowego Naczelnika Państwa. Zapis ten był szczególnie istotny w sytuacji, w której budowano od podstaw siły zbrojne młodego państwa, do czego były niezbędne środki budżetowe.

Dalszemu porządkowaniu procesu rządzenia państwem służyła Uchwała Sejmu z 20.02.1919 r. o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa (Dz.Pr.P.P. Nr 19, poz. 226). Zgodnie z jej postanowieniami sejm po przyjęciu do wiadomości oświadczenia Józefa Piłsudskiego, że składa w ręce sejmku urząd Naczelnika Państwa, wyraził mu podziękowanie za pełne trudów sprawowanie urzędu w służbie dla Ojczyzny. Jednocześnie do czasu ustawowego uchwalenia konstytucji sejm powierzył Józefowi Piłsudskiemu dalsze sprawowanie urzędu Naczelnika Państwa na następujących pięciu zasadach:

- „1. Władzą suwerenną i ustawodawczą w Państwie Polskim jest Sejm Ustawodawczy; ustawy ogłasza Marszałek z kontrasygnacją Prezydenta Ministrów i odnośnego Ministra fachowego.
2. Naczelnik Państwa jest przedstawicielem Państwa i najwyższym wykonawcą uchwał Sejmu w sprawach cywilnych i wojskowych.
3. Naczelnik Państwa powołuje Rząd w pełnym składzie na podstawie porozumienia z Sejmem.
4. Naczelnik Państwa oraz Rząd są odpowiedzialni przed Sejmem za sprawowanie swego urzędu.
5. Każdy akt państwowy Naczelnika Państwa wymaga podpisu odnośnego Ministra”.

Przyjęte rozwiązania odwołujące się do tradycji kierowania państwem w okresie powstania kościuszkowskiego w praktyce dawały nieograniczoną władzę Naczelnikowi Państwa w zakresie organizacji sił zbrojnych oraz prowadzenia operacji wojskowych. Historia potwierdziła trafność przyjętych rozwiązań, ponieważ Józef Piłsudski jak nikt inny rozumiał naturę Rosji bolszewickiej oraz jej chęć podpalenia rewolucją całej Europy przy jednoczesnym zniszczeniu odradzającego się suwerennego państwa polskiego.

Zwycięstwo w wojnie polsko-rosyjskiej 1919–1920, przypieczętowane podpisaniem traktatu w Rydze 18.03.1921 r., zbiegło się w czasie z przyjęciem ustawy z 17.03.1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 44, poz. 267). Konstytucja marcowa wprowadziła szereg nowych regulacji dotyczących sił zbrojnych oraz obszaru obronności państwa. Ustalanie stanu liczebnego wojska oraz zezwalanie na coroczny pobór rekruta mogło nastąpić wyłącznie w drodze ustawodawczej (art. 5 Konstytucji). Prezydent RP był

zarazem najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych, ale nie mógł sprawować naczelnego dowództwa w czasie wojny. Naczelnego Wodza sił zbrojnych na wypadek wojny mianował Prezydent na wniosek Rady Ministrów przedstawiony przez Ministra Spraw Wojskowych. Naczelnny Wódz za akty związane z dowództwem w czasie wojny, jak też za wszelkie sprawy kierownictwa wojskowego odpowiadał przed sejmem (art. 46 Konstytucji). Zapis ten jak widać bardzo komplikował i przedłużał proces wyboru Naczelnego Wodza, co stało w sprzeczności z rozwiązaniami zawartymi w obowiązującej dotychczas uchwale z 20.02.1919 r. o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa i musiało budzić wątpliwości, czy przyjęte rozwiązanie będzie rozwiązaniem praktycznym w przypadku wybuchu wojny.

Zgodnie z Konstytucją marcową Prezydent mógł wypowiedzieć wojnę i zawrzeć pokój tylko za zgodą sejmu (art. 50). Radę Ministrów tworzyli ministrowie pod przewodnictwem Prezesa Rady Ministrów (art. 55). Rada Ministrów ponosiła solidarną odpowiedzialność konstytucyjną i parlamentarną, a ponadto ponosił ją każdy minister oddzielnie z zakresu swojej odpowiedzialności, co dotyczyło także ministra spraw wojskowych (art. 56). Tylko na żądanie władz cywilnych, przy ścisłym zachowaniu ustaw, siły zbrojne mogły być użyte do uśmierzenia rozruchów lub przymusowego wykonywania przepisów prawnych. Wyjątki od tej zasady dopuszczalne były na mocy ustaw o stanie wyjątkowym i wojennym (art. 123). Należy też podkreślić, że nowa ustawa zasadnicza wprowadziła zapis zobowiązujący wszystkich obywateli do pełnienia służby wojskowej, przy czym rodzaj i sposób, porządek i czas trwania służby, jak też zwolnienie od tego obowiązku miała określić ustawa celowa (art. 91). Autorzy Konstytucji przewidzieli też, że organizację sądów wojskowych, jak też ich właściwości, tok postępowania oraz prawa i obowiązki członków tych sądów określa osobne ustawy (art. 85).

Uzupełnieniem rozwiązań przyjętych w Konstytucji marcowej była Ustawa przechodnia z 18.05.1921 r. do Ustawy Konstytucyjnej z 17.03.1921 r. w sprawie tymczasowej organizacji władzy zwierzchniej Rzeczypospolitej (Dz.U. Nr 44, poz. 268), w której określono, że prawa i obowiązki obecnego Naczelnika Państwa, określone w uchwale z 20.02.1919 r., trwają do chwili objęcia urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej, wybranego na podstawie Konstytucji marcowej. Ponadto celem uporządkowania i dostosowania zasad odbywania służby wojskowej w czasie pokoju parlament przyjął nową ustawę z 23.05.1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej (Dz.U. Nr 61, poz. 609), uchylając obowiązujące dotychczas w tym zakresie regulacje uchwalone w latach 1918–1919, a także będące nadal w obrocie prawnym przepisy z czasów zaborów, jak chociażby ustawę austriacką z 28.06.1890 r. dotyczącą kar za niesłuchanie rozkazu, powołującego do służby wojskowej i uwiedzenie do tego przestępstwa (art. 114).

Zamach majowy 1926 r. zaowocował przyjęciem przez parlament sierpniowej noweli Konstytucji poprzez uchwalenie przez parlament ustawy z 2.08.1926 r. zmieniającej i uzupełniającej Konstytucję Rzeczypospolitej z 17.03.1921 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 442) oraz ustawy

z 2.08.1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz.U. Nr 78, poz. 443). Na podstawie powyższych nowych prerogatyw zostało wydane najpierw rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6.08.1926 r. o wydawaniu dekretów w zakresie Najwyższego Zwierzchnictwa sił zbrojnych Państwa (Dz.U. Nr 79, poz. 444). Zgodnie z tym rozporządzeniem akty Prezydenta Rzeczypospolitej regulujące w sposób ogólny sprawy w zakresie Najwyższego Zwierzchnictwa sił zbrojnych państwa (art. 46 Konstytucji), niezastrzeżone w Konstytucji dla władzy ustawodawczej, wydawane miały być w postaci dekretów Prezydenta Rzeczypospolitej, kontrasygnowanych przez Ministra Spraw Wojskowych i ogłaszanych w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1). Następnie został wydany dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 6.08.1926 r. o sprawowaniu dowództwa nad siłami zbrojnymi w czasie pokoju i o ustanowieniu Generalnego Inspektora sił zbrojnych (Dz.U. Nr 79, poz. 445), który w sposób zasadniczy zmieniał zasady organizacji sposobu kierowania siłami zbrojnymi w państwie zarówno w czasie pokoju, jak i na czas wojny. Zgodnie z dekretem Prezydent Rzeczypospolitej jako najwyższy zwierzchnik sił zbrojnych sprawował nad nimi dowództwo poprzez Ministra Spraw Wojskowych (art. 1). Minister Spraw Wojskowych dowodził bezpośrednio siłami zbrojnymi. Do Ministra Spraw Wojskowych lub osób przez niego upoważnionych należało też mianowanie i zwalnianie ze stanowisk wojskowych, za wyjątkiem osób leżących w wyłącznej kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej (art. 2). Dekret powoływał do życia nową funkcję w systemie kierowania siłami zbrojnymi, jaką był Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, który był osobą przewidzianą do objęcia funkcji Naczelnego Wodza. Generalny Inspektor Sił Zbrojnych był stałym zastępcą Ministra Spraw Wojskowych we wszystkich sprawach dotyczących przygotowania sił zbrojnych i państwa do obrony na wypadek konfliktu zbrojnego (art. 3). Podlegali mu Sztab Generalny z Szefem Sztabu Generalnego oraz inspektorowie armii wraz z podległymi oficerami (art. 4). Wnioski dotyczące obsady dowódców pułku i wyższych Minister Spraw Wojskowych miał uzgadniać z Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych. W istocie oznaczało to, że Generalny Inspektor Sił Zbrojnych zachowywał decydujący wpływ na obsadę stanowisk dowódczych w polskiej armii (art. 5). Ponadto dekret postanawiał, że Minister Spraw Wojskowych oraz Generalny Inspektor Sił Zbrojnych byli stałymi członkami Komitetu Obrony Państwa (art. 6). W praktyce od sierpnia 1926 r. władza nad siłami zbrojnymi znalazła się w rękach Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Marszałek Józef Piłsudski od 1926 r. konsekwentnie dążył do wzmocnienia władzy własnego obozu politycznego, wzmocnienia władzy wykonawczej w państwie oraz ograniczenia roli opozycji. Konsekwencją tego myślenia było przyjęcie tuż przed śmiercią Marszałka Ustawy konstytucyjnej z 23.04.1935 r. (Dz.U. Nr 30, poz. 227), w treści której znalazły się istotne dla systemu obronnego zapisy. Zgodnie z postanowieniami nowej Konstytucji na czele państwa stał Prezydent Rzeczypospolitej, do którego obowiązków należała m.in. troska o gotowość obronną (art. 2 ust. 1 i 3). Siły Zbrojne pozostawały pod zwierzchnictwem Prezydenta, będąc organami państwa (art. 3 i 12). Do prerogatyw Prezydenta należało mianowanie i zwalnianie Naczelnego Wodza oraz Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych (art. 13 ust. 2 lit. d). Nowa Konstytucja poświęcała siłom zbrojnym cały rozdział VIII.

Siły zbrojne miały stać na straży bezpieczeństwa i praw zwierzchnich Rzeczypospolitej, a wszyscy obywatele byli zobowiązani do służby wojskowej i świadczeń na rzecz obrony państwa (art. 61). Prezydent zarządzał corocznie pobór rekruta w granicach ustalonego kontyngentu (art. 62). Ponadto Prezydent Rzeczypospolitej miał prawo wydawać dekrety w zakresie zwierzchnictwa sił zbrojnych oraz postanawiał o użyciu sił zbrojnych do obrony państwa (art. 63 ust. 1 i 2). Co istotne, w momencie mianowania Naczelnego Wodza prawo dysponowania siłami zbrojnymi przechodziło na niego (art. 63 ust. 3).

Konstytucja w rozdziale XII określała stany zagrożenia państwa. W razie konieczności użycia sił zbrojnych do obrony państwa Prezydent Rzeczypospolitej zarządzał stan wojenny na obszarze całego państwa lub jego części (art. 79 ust. 1). Podczas trwania stanu wojennego Prezydent miał prawo wydawać, bez upoważnienia izb ustawodawczych, dekrety w zakresie ustawodawstwa państwowego, z wyjątkiem zmian Konstytucji, miał prawo przedłużyć kadencję izb ustawodawczych do czasu zawarcia pokoju oraz otwierać, odraczać i zamykać sesje sejm i senatu w terminach dostosowanych do potrzeb obrony państwa, jak również powoływać do rozstrzygania spraw wchodzących w zakres działania izb ustawodawczych sejm i senat w zmniejszonym składzie, wyłonionym przez te izby (art. 79 ust. 1 i 2). Ponadto nowa Konstytucja zakładała korzystanie przez rząd z uprawnień przewidzianych ustawą o stanie wyjątkowym, a ponadto z uprawnień szczególnych określonych ustawą o stanie wojennym (art. 79 ust. 3). Konsekwencją uchwalenia nowej Konstytucji było przyjęcie ustawy z 9.04.1938 r. o powszechnym obowiązku obrony (Dz.U. Nr 25, poz. 220), w której określono, że siły zbrojne stoją na straży bezpieczeństwa i praw zwierzchnich Rzeczypospolitej, są obroną i ostoją jej niepodległości i wolności oraz szkołą wychowania żołnierskiego i obywatelskiego (art. 1 ust. 1). Ustawa określała szczegółowo zakres powszechnego obowiązku wojskowego (art. 7–14), zakres rejestracji poborowych (art. 15–24), organizację poboru (art. 25–57), organizację zasadniczej służby wojskowej, służby wojskowej w rezerwie, służby wojskowej w pospolitym ruszeniu, pomocniczej służby wojskowej oraz uzupełniającej służby wojskowej (art. 58–112), a także zastępczy obowiązek wojskowy (art. 146–154). Równoległe do powszechnego obowiązku służby wojskowej w ramach sił zbrojnych powołano do życia szkoły wojskowe, w murach których żołnierze służby czynnej, jak też żołnierze rezerwy mogli doskonalić swoje umiejętności w zakresie obronności. Służyły temu m.in. szkoły podchorążych rezerwy zlokalizowane w Ostrowie Mazowieckim, Tomaszowie Mazowieckim, Krakowie, Zaleszczykach, Śremie, Berezie Kartuskiej, Łukowie oraz Gródku Jagiellońskim¹⁸.

W obliczu bezpośredniego zagrożenia wojennego ze strony Niemiec uchwalono ustawę z 23.06.1939 r. o stanie wojennym (Dz.U. Nr 57, poz. 366). Zgodnie z ustawą Prezydent Rzeczypospolitej zarządzał stan wojenny na obszarze całego państwa lub jego części na wniosek Rady Ministrów, uchwalony z inicjatywy Ministra Spraw Wojskowych. Zarządzenie Prezydenta oprócz ogłoszenia w Dzienniku Ustaw RP należało obwieścić w gminach

¹⁸ *Szkoły podchorążych piechoty*, „Wielka Księga Piechoty Polskiej 1918–1939”, t. 49, s. 10.

objętych stanem wojennym. Zarządzenie wchodziło w życie na obszarze powiatu z dniem obwieszczenia go w miejscowości będącej siedzibą powiatowej władzy ogólnej. Samo obwieszczenie powinno wymieniać swobody obywatelskie, które ulegają zawieszeniu, oraz skutki, jakie zawieszenie tych swobód pociąga za sobą (art. 1). Ustawodawca, przewidując eskalację zagrożenia państwa, przed wybuchem wojny uchwalił, że zarządzenie stanu wojennego na obszarze objętym stanem wyjątkowym powoduje z mocy prawa wygaśnięcie zarządzenia o stanie wyjątkowym (art. 7 ust. 1). Ustawa na czas stanu wojennego przewidywała prymat potrzeb wojskowych. Rząd, korzystając z uprawnień nadanych ustawą, był zobowiązany stosować się do postulatów Naczelnego Wodza. Podkreślimy, że to właśnie na podstawie ustawy z 23.06.1939 r. o stanie wojennym Ignacy Mościcki wydał zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 1.09.1939 r. o stanie wojennym (Dz.U. Nr 86, poz. 544) w związku z rozpoczęciem agresji Niemiec na Polskę.

Kłęska w wojnie 1939 r. spowodowana agresją na Polskę Niemiec i Rosji, katastrofa powstania warszawskiego 1944 r. oraz postanowienia konferencji w Jałcie i Poczdamie spowodowały, że Polska znalazła się w rosyjskiej strefie wpływów, utrzymując państwowość o statusie ograniczonej suwerenności. Potwierdzeniem tego stanu rzeczy była Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy 22.07.1952 r. (Dz.U. Nr 33, poz. 232), która w preambule odwoływała się m.in. do działań Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, którego aktywność w całości była inspirowana i kontrolowana przez sowieckie służby i ich agenturę¹⁹. Zgodnie z nową konstytucją deklaratywnie siły zbrojne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej stały na straży suwerenności i niepodległości Narodu Polskiego, jego bezpieczeństwa i pokoju (art. 6), obrona ojczyzny była najświętszym obowiązkiem każdego obywatela, a służba wojskowa była zaszczytnym obowiązkiem patriotycznym obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (art. 78 ust. 1–2). Użycie wojska do tłumienia protestów robotniczych najpierw w Poznaniu 1956 r., a potem w Gdyni 1970 r. zaprzeczało konstytucyjnym zobowiązaniom sił zbrojnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Ograniczenie suwerenności Polski potwierdzało także ogłoszenie w 1976 r. jednolitego tekstu Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej²⁰, gdzie zapisano, że Polska Rzeczpospolita Ludowa w swej polityce nawiązuje do szczytnych tradycji solidarności z siłami wolności i postępu, umacnia przyjaźń i współpracę ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich i innymi państwami socjalistycznymi (art. 6 ust. 2). Ustawa zasadnicza regulowała zarówno przesłanki, jak też tryb wprowadzenia stanu wojennego. Postanowienie o stanie wojennym mogło być powzięte jedynie w razie zbrojnego napadu na Polską Rzeczpospolitą Ludową albo gdy z umów międzynarodowych wynikała konieczność wspólnej obrony przeciwko agresji. Postanowienie takie uchwalać miał sejm, a gdy sejm nie obradował – Rada Państwa (art. 33 ust. 1). Rada Państwa mogła wprowadzić stan wojenny na części lub na całym terytorium Polskiej Rzeczypospolitej

¹⁹ Ustawa z 21.07.1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (Dz.U. Nr 1, poz. 1).

²⁰ Obwieszczenie Przewodniczącego Rady Państwa z 16.02.1976 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalonej przez Sejm Ustawodawczy 22.07.1952 r. (Dz.U. Nr 7, poz. 36).

Ludowej, jeśli wymagał tego wzgląd na obronność lub bezpieczeństwo państwa. Z tych samych powodów Rada Państwa mogła ogłosić częściową lub powszechną mobilizację (art. 33 ust. 2). Co ważne, w okresach między sesjami sejmowi Rada Państwa mogła wydawać dekrety z mocą ustawy, przy czym Rada Państwa miała obowiązek przedstawiać dekrety sejmowi na najbliższej sesji do zatwierdzenia (art. 31 ust. 1). Powyższe zapisy były o tyle istotne, że potem stanowiły podstawę do uznania przez Trybunał Konstytucyjny, iż dekret z 12.12.1981 r. o stanie wojennym (Dz.U. Nr 29, poz. 154) był niezgodny z Konstytucją²¹.

Druga połowa lat sześćdziesiątych XX w. to próba odrodzenia polskiej legislacji obronnej w realiach państwa komunistycznego. Zwieńczeniem tego procesu stało się przyjęcie przez sejm ustawy z 21.11.1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220), która w sposób kompleksowy regulowała zagadnienie wypełniania przez obywateli konstytucyjnego obowiązku obrony Ojczyzny, a także organizację zarządzania sprawami obronnymi państwa zarówno na szczeblu ogólnopaństwowym, jak i wojewódzkim i lokalnym. W ustawie określono, że obowiązek służby wojskowej polega na odbywaniu zasadniczej służby wojskowej, odbywaniu wojskowego przeszkolenia poborowych, odbywaniu wojskowego szkolenia studentów, odbywaniu służby wojskowej żołnierzy rezerwy oraz pełnieniu służby wojskowej w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (art. 45). Młodzież szkolna uczęszczająca do szkół średnich była objęta przysposobieniem wojskowym (art. 154 ust. 1), a wszystkie osoby zdolne ze względu na stan zdrowia były zobowiązane do uczestniczenia w szkoleniu i ćwiczeniach praktycznych mających na celu uzyskanie niezbędnych umiejętności w zakresie powszechnej samoobrony (art. 160 ust. 1). Ustawa powołała do życia Komitet Obrony Kraju jako komitet Rady Ministrów do spraw obronności. Do zakresu działania Komitetu Obrony Kraju należało w szczególności: ustalanie generalnych założeń obrony państwa oraz kierowanie całokształtem spraw dotyczących obronności kraju, rozpatrywanie zagadnień dotyczących obronności kraju i wytyczanie kierunków działania w tej dziedzinie, ustalanie założeń organizacji sił zbrojnych i samoobrony ludności, a także koordynowanie działalności naczelnych i terenowych organów administracji państwowej w zakresie obronności kraju (art. 5 ust. 1). Dla kierowania sprawami obronności na terenie województw Komitet Obrony Kraju powoływał wojewódzkie komitety obrony, a w miarę potrzeb komitety obrony miast wyłączonych z województw. Z kolei dla kierowania sprawami obronności na terenie powiatów, miast, dzielnic, osiedli, gromad oraz zakładów pracy wojewódzkie komitety mogły powoływać powiatowe, miejskie, dzielnicowe, osiedlowe, gromadzkie i zakładowe komitety obrony. Ponadto wojewódzkie komitety obrony mogły przekazywać powiatowym komitetom obrony uprawnienie do powoływania osiedlowych, gromadzkich i zakładowych komitetów obrony (art. 11 ust. 1–2). Należy oddać, że w realiach państwa komunistycznego ustawa dobrze służyła zagadnieniom polskiej obronności, biorąc pod uwagę punkt wyjścia, z jakiego twórcy ustawy startowali w latach sześćdziesiątych.

²¹ Wyrok TK z 16.03.2011 r., K 35/08, OTK-A 2011/2, poz. 10.

Co jednak najistotniejsze, ustawa o powszechnym obowiązku obrony z 1967 r. okazała się bardzo żywotnym źródłem prawa i ze zmianami dotrwała w polskim porządku prawnym do marca 2022 r. Po odzyskaniu niepodległości w 1989 r. podlegała ona kilkukrotnym nowelizacjom, łącznie z dostosowaniem swoich zapisów najpierw do Ustawy konstytucyjnej z 17.10.1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84, poz. 426), a potem do Konstytucji z 1997 r.

Zgodnie z Ustawą konstytucyjną z 1992 r., która miała obowiązywać w okresie przejściowym do czasu uchwalenia nowej konstytucji, sejm mógł podjąć uchwałę o stanie wojny jedynie w razie zbrojnego napadu na Rzeczpospolitą Polską albo gdy z umów międzynarodowych wynikała konieczność wspólnej obrony przeciw agresji. Gdy sejm nie obradował, o stanie wojny postanawiał Prezydent (art. 24). Ustawa dawała duże prerogatywy w obszarze obronności Prezydentowi. Prezydent sprawował ogólne kierownictwo w dziedzinie zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa, a organem doradczym Prezydenta w tym zakresie była Rada Bezpieczeństwa Narodowego (art. 34), był najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych, w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej mianował i zwalniał Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, a na wniosek Ministra Obrony Narodowej mianował i zwalniał zastępców Szefa Sztabu Generalnego, dowódców rodzajów sił zbrojnych oraz dowódców okręgów wojskowych. Ponadto Prezydent na okres wojny mianował i zwalniał Naczelnego Wodza (art. 35), w razie zagrożenia zewnętrznego państwa mógł wprowadzić stan wojenny na części lub całym terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także ogłosić częściową lub powszechną mobilizację (art. 36). Zgodnie z przyjętymi rozwiązaniami konstytucyjnymi Rada Ministrów zapewniała bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne państwa (art. 52 ust. 2 pkt 8).

Obowiązująca aktualnie Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej została uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe 2.04.1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym 25.05.1997 r. oraz podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 16.07.1997 r. Rozwiązania przyjęte w obecnej Konstytucji RP są odzwierciedleniem kompromisu, jaki wypracowały ówczesne elity polityczne. Mimo panującego przekonania o istnieniu w Polsce klasycznego podziału władzy na władzę wykonawczą, ustawodawczą oraz sądowniczą w praktyce ten konstytucyjny imperatyw rozmija się z rzeczywistością, ponieważ problemem systemowym wpisanym wprost do polskiej ustawy zasadniczej jest zagwarantowany w niej dodatkowy podział władzy wykonawczej na dwa ośrodki, jakimi są Prezydent Rzeczypospolitej oraz rząd. Konstytucyjny podział władzy wykonawczej w Polsce na dwa ośrodki decyzyjne w sposób szczególnie naraża na turbulencje kompetencyjne obszar obronności i sił zbrojnych. Ma to swoje odzwierciedlenie w zapisach konkretnych artykułów obowiązującej Konstytucji. Prezydent Rzeczypospolitej jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (art. 134 ust. 1), jednakże w czasie pokoju sprawuje zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej (art. 134 ust. 2). Pośrednictwo to jest ograniczone przez fakt, że Minister Obrony

Narodowej jest członkiem Rady Ministrów (art. 147 ust. 1), której prace koordynuje i kontroluje Prezes Rady Ministrów (art. 148 pkt 5), co oznacza, że Minister Obrony Narodowej w procesie bieżącego zarządzania siłami zbrojnymi ma w praktyce dwóch przełożonych. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje Szefa Sztabu Generalnego i dowódców rodzajów sił zbrojnych na czas określony, ale czas trwania kadencji Szefa Sztabu Generalnego, tryb i warunki jego odwołania przed upływem kadencji określa ustawa (art. 134 ust. 3). Z kolei na czas wojny Prezydent Rzeczypospolitej mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych na wniosek Prezesa Rady Ministrów (art. 134 ust. 4). Prezydent Rzeczypospolitej nadaje określone w ustawach stopnie wojskowe, ale także na wniosek Ministra Obrony Narodowej (art. 134 ust. 5). Aby kontrolować poprzez parlament prerogatywy Prezydenta Rzeczypospolitej nad siłami zbrojnymi, twórcy ustawy zasadniczej wprowadzili zapis, że kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej związane ze zwierzchnictwem nad siłami zbrojnymi szczegółowo określa ustawa (art. 134 ust. 6). Ta regulacja daje rządowi i większości parlamentarnej, w zależności od konstelacji politycznej, możliwość praktycznego ograniczenia zwierzchności prezydenta nad siłami zbrojnymi do minimum, a jej jedynym gwarantem jest potencjalne skuteczne weto Prezydenta Rzeczypospolitej, pod warunkiem że strona rządowa nie będzie posiadała wymaganej większości w parlamencie do jego odrzucenia.

Prezydent Rzeczypospolitej w razie bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia państwa zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie sił zbrojnych do obrony Rzeczypospolitej Polskiej (art. 136), przy czym znowu jest to prerogatywa niewyłączna, ponieważ odbywa się to na wniosek Prezesa Rady Ministrów. Dla porządku należy dodać, że organem doradczym Prezydenta RP w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa jest Rada Bezpieczeństwa Narodowego (art. 135). Rada Bezpieczeństwa Narodowego ma jednak charakter opiniodawczo-doradczy i pełni w procesie decyzyjnym wyłącznie funkcję konsultacyjną. W przypadku wybuchu realnego konfliktu wojennego, kiedy zaistniałaby konieczność podejmowania szybkich decyzji, wydaje się bardzo prawdopodobne, że Rada Bezpieczeństwa Narodowego mogłaby się w ogóle nie zebrać.

Zgodnie z Konstytucją Rada Ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej (art. 146 ust. 1), a w zakresie i na zasadach określonych w Konstytucji i ustawach Rada Ministrów w szczególności zapewnia bezpieczeństwo zewnętrzne państwa (art. 146 ust. 4 pkt 8), sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie obronności kraju oraz określa corocznie liczbę obywateli powoływanych do czynnej służby wojskowej (art. 146 ust. 4 pkt 11).

W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić stan wojenny na części albo na całym terytorium państwa (art. 229). Konstytucja RP reguluje, że w czasie pokoju Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej (art. 134 ust. 2),

natomiast w żadnym miejscu nie odnosi się do wymogu realizacji prerogatywy zwierzchnictwa Prezydenta nad siłami zbrojnymi za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej w czasie wojny. Można zatem próbować wywnioskować, że twórcy ustawy zasadniczej celowo pominęli pośrednictwo Ministra Obrony Narodowej na czas wojny właśnie po to, aby nie było wątpliwości, że w stanie wojennym zwierzchnikiem sił zbrojnych zgodnie z obowiązującą Konstytucją RP jest Prezydent Rzeczypospolitej. W tym miejscu należy przyjąć, że z tej prerogatywy ustawowej Prezydent nie zrezygnuje tym bardziej, iż kierowanie obroną państwa z założenia odbywa się na terytorium państwa, ale w uzasadnionych okolicznościach wyższego rzędu może odbywać się poza jego terytorium, co jest możliwe w sytuacji ciągłości władzy państwowej, którą konstytucyjnie gwarantuje Prezydent Rzeczypospolitej (art. 126 ust. 1). Dla porządku dodajmy, że kwestię funkcjonowania państwa w okresie stanu wojennego zgodnie z nową Konstytucją uregulowała dopiero ustawa z 29.08.2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 156, poz. 1301), nad którą prace przyspieszyły po ataku 11.09.2001 r. na World Trade Center, kiedy skonstatowano, że kwestie funkcjonowania państwa w czasie wojny nadal określa dekret o stanie wojennym z 1981 r.

Tymczasem rosyjska agresja na Ukrainę 24.02.2022 r. przyspieszyła prace legislacyjne nad zmianami prawnymi w polskiej obronności. Przyjęcie przez parlament ustawy o obronie Ojczyzny z 11.03.2022 r. wpisuje się zatem w proces doskonalenia polskiego systemu obronnego i stanowi kolejny krok na przestrzeni dziejów, którego intencją jest zapewnienie optymalnego bezpieczeństwa militarnego państwa w obliczu odradzającego się zagrożenia, którego źródłem tym razem jest terytorium Rosji. Fakt uchwalenia ustawy przez przytłaczającą większość posłów mimo istnienia wyrazistych podziałów politycznych daje nadzieję, że dalsze prace mające na celu doskonalenie polskiego systemu obronnego będą przebiegały w duchu porozumienia.

USTAWA Z 11.03.2022 R. O OBRONIE OJCZYZNY – OD PROJEKTU DO PODPISU PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

W dniu 22.02.2022 r. Rada Ministrów przyjęła projekt ustawy o obronie Ojczyzny (numer projektu UD304)¹. Organem odpowiedzialnym za opracowanie tego projektu było Ministerstwo Obrony Narodowej, a osobą odpowiedzialną Minister Obrony Narodowej Mariusz Błaszczak. W *Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów* planowany termin przyjęcia projektu przez rząd określono na czwarty kwartał 2021 r.²

Projekt ustawy o obronie Ojczyzny zakładał skodyfikowanie znajdujących się dotychczas w różnych ustawach przepisów prawa wojskowego. Wcześniej obowiązująca ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, normująca problematykę obowiązku obrony, zawierała, jak stwierdzał wnioskodawca, archaiczne i nieprzystające do współczesnych potrzeb Sił Zbrojnych regulacje oraz była wielokrotnie nowelizowana. W związku z powyższym podjęta została inicjatywa stworzenia nowej regulacji, która miała wyjść naprzeciw wyzwaniom współczesnego świata, obejmując swym zakresem szeroko rozumiane kwestie związane z obronnością, w tym również przepisy dotyczące służby wojskowej.

W projektowanej ustawie przewidywano unormowanie problematyki realizowania obowiązku obrony Ojczyzny, która wprost wywodzi się z przepisu art. 85 Konstytucji RP, ustanawiającego zasadę powszechności tego obowiązku. **Przepis ten ustanawia obywatelski obowiązek obrony Ojczyzny, który jest nie tylko obowiązkiem o charakterze prawnym, lecz także moralnym i patriotycznym.** Obrona Ojczyzny jest również przejawem realizacji obowiązków ujętych w art. 82 Konstytucji RP, tj. wierności Rzeczypospolitej Polskiej oraz troski o dobro wspólne.

¹ Projekt komentowanej ustawy został skierowany do uzgodnień międzyresortowych i konsultacji publicznych 12.11.2021 r.; <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12353254> (dostęp: 3.10.2022 r.).

² <https://www.gov.pl/web/premier/wplip-rm> (dostęp: 3.10.2022 r.).

Projekt ustawy o obronie Ojczyzny wpisywał się też w przyjętą w Ministerstwie Obrony Narodowej koncepcję kodyfikacji przepisów dotyczących obronności kraju oraz służby wojskowej *sensu largo*. Istota rozwiązań ujętych w projekcie UD304 została wyrażona poprzez regulacje dotyczące m.in.:

- w odniesieniu do obowiązku obrony – kwestii związanych z prowadzeniem procesu rejestracji i kwalifikacji wojskowej, przebiegiem procesu rekrutacji do służby wojskowej, a także dotyczących powinności obywateli i innych podmiotów prawa niezwiązanych wprost ze służbą wojskową, a dotyczących różnych rodzajów obowiązku obrony Ojczyzny, np. służby w jednostkach zmilitaryzowanych; projektowana ustawa miała także regulować kwestie dotyczące organizacji i składu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz organów właściwych w sprawach obrony państwa i ich zadania;
- w odniesieniu do służby wojskowej – wszelkich kwestii dotyczących szeroko rozumianej służby wojskowej, w tym zasad powoływania do służby, jej przebiegu i zasad zwalniania ze służby, zasad otrzymywania przez żołnierzy uposażenia i innych świadczeń, ich uprawnień i obowiązków służbowych, zakresu odpowiedzialności majątkowej, zasad i sposobu wyróżniania żołnierzy oraz ponoszenia przez nich odpowiedzialności dyscyplinarnej, a także zakresu świadczeń odszkodowawczych pozostających w związku ze służbą wojskową;
- programowania i finansowania Sił Zbrojnych, tj. zagadnień zawartych do tej pory w ustawie o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej z 2001 r. W związku z sytuacją geopolityczną wokół Polski istotnego znaczenia nabiera intensyfikacja procesu rozbudowy potencjału obronnego kraju, w tym procesu modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, oraz zwiększenie stanu osobowego żołnierzy. Powyższe działania wymagają zwiększenia wysiłku finansowego Polski w zakresie zabezpieczenia potrzeb obronnych³.

Dnia 28.02.2022 r. wpłynął do Sejmu rządowy projekt ustawy o obronie Ojczyzny (IX kadencja, druk sejm. nr 2052) i w tym samym dniu został skierowany do I czytania, które odbyło się 3.03.2022 r. podczas 49. posiedzenia Sejmu IX kadencji. Projekt ustawy o obronie Ojczyzny został skierowany do sejmowej Komisji Obrony Narodowej. Przedstawicielem komisji sejmowej powołanym do zreferowania na plenarnym posiedzeniu sejmowej opinii i wniosków komisji dotyczących projektu ustawy o obronie Ojczyzny został jej przewodniczący Michał Jach. Sprawozdanie komisji (druk sejm. nr 2079 z 10.03.2022 r.) zostało przedstawione Sejmowi, a załączony projekt ustawy o obronie Ojczyzny został 11.03.2022 r. poddany II czytaniu na 50. posiedzeniu Sejmu. Posłowie podjęli decyzję o ponownym skierowaniu projektu do komisji w celu przedstawienia sprawozdania i rozpatrzenia poprawek. W tym samym dniu poseł sprawozdawca Michał Jach przedstawił druk nr 2079-A, będący sprawozdaniem z prac komisji, wraz z wnioskiem o przyjęcie

³ <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-obronie-ojczyzny2> (dostęp: 3.10.2022 r.).

części poprawek. Również 11.03.2022 r. przeprowadzono III czytanie na posiedzeniu Sejmu. Głosowaniu (nr 159) poddano całość projektu ustawy o obronie Ojczyzny. Wynik głosowania był następujący: 450 za, 0 przeciw, 5 wstrzymało się. Tym samym ustawa o obronie Ojczyzny została uchwalona, przyjęto też poprawki. Ustawę przekazano Prezydentowi i Marszałkowi Senatu 14.03.2022 r. Trzy dni później, 17.03.2022 r., Senat Rzeczypospolitej Polskiej podjął decyzję o niewnoszeniu poprawek do ustawy o obronie Ojczyzny. Tego samego dnia ustawę o obronie Ojczyzny przekazano Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej do podpisu. Prezydent podpisał ustawę 18.03.2022 r.⁴

Ustawa o obronie Ojczyzny weszła w życie z dniem 23.04.2022 r.⁵

Ponieważ ustawa o obronie Ojczyzny była pomyślana jako akt prawny zastępujący ustawę o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, warto też zwrócić uwagę, że ustawa o obronie Ojczyzny zastąpiła m.in. również ustawę o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych oraz ustawę o dyscyplinie wojskowej, dokonując tym samym kodyfikacji wszystkich przepisów regulujących służbę wojskową – zawodową i niezawodową. W zaistniałym stanie prawnym w jednej ustawie uregulowano całokształt sytuacji służbowej żołnierzy, bez względu na formę pełnienia tej służby, tworząc regulację koherentną, choć przy tym bardzo rozległą. Poza regulacją ustawy pozostały zagadnienia nie tak ściśle związane z pełnieniem służby, tj. zakwaterowanie żołnierzy oraz zaopatrzenie emerytalne.

Poniżej lista ustaw, których zmianę spowodowało przyjęcie ustawy o obronie Ojczyzny, oraz lista ustaw, które zostały uchylone w wyniku przyjęcia ustawy o obronie Ojczyzny.

Zmienione zostały:

- ustawa z 23.06.1973 r. o opłatach w sprawach karnych;
- ustawa z 29.05.1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin;
- ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy;
- ustawa z 21.12.1978 r. o odznakach i mundurach;
- ustawa z 14.03.1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej;
- ustawa z 21.03.1985 r. o drogach publicznych;
- ustawa z 31.01.1989 r. o gospodarce finansowej przedsiębiorstw państwowych;
- ustawa z 17.05.1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania;
- ustawa z 6.04.1990 r. o Policji;
- ustawa z 12.10.1990 r. o Straży Granicznej;
- ustawa z 24.01.1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego;

⁴ <https://sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2052> (dostęp: 3.10.2022 r.).

⁵ K. Sobczak, *Ustawa o obronie ojczyzny już obowiązuje*, <https://www.prawo.pl/prawo/ustawa-o-obronie-ojczyzny-opublikowana,511406.html> (dostęp: 3.10.2022 r.).

- ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych;
- ustawa z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych;
- ustawa z 10.12.1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin;
- ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych;
- ustawa z 22.06.1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- ustawa z 14.12.1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej;
- ustawa z 8.08.1996 r. o Radzie Ministrów;
- ustawa z 5.12.1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry;
- ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy;
- ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego;
- ustawa z 20.06.1997 r. – Prawo o ruchu drogowym;
- ustawa z 21.08.1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych;
- ustawa z 29.08.1997 r. o Narodowym Banku Polskim;
- ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych;
- ustawa z 17.12.1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa;
- ustawa z 25.06.1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa;
- ustawa z 24.07.1999 r. o szczególnych zasadach, warunkach i trybie mianowania na wyższe stopnie wojskowe żołnierzy uczestniczących w walkach o wolność i niepodległość Polski podczas II wojny światowej i w okresie powojennym;
- ustawa z 23.09.1999 r. o zasadach pobytu wojsk obcych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zasadach ich przemieszczania się przez to terytorium oraz zasadach udzielania pomocy wojskom sojusznicznym i organizacjom międzynarodowym;
- ustawa z 23.12.1999 r. o kształtowaniu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej oraz o zmianie niektórych ustaw;
- ustawa z 8.09.2000 r. o komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”;
- ustawa z 9.09.2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych;
- ustawa z 6.07.2001 r. o przetwarzaniu informacji kryminalnych;
- ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych;
- ustawa z 24.08.2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych;
- ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia;
- ustawa z 21.06.2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego;
- ustawa z 3.07.2002 r. – Prawo lotnicze;
- ustawa z 29.08.2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej;
- ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi;

- ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe;
- ustawa z 22.05.2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych;
- ustawa z 13.11.2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego;
- ustawa z 27.08.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
- ustawa z 9.06.2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego;
- ustawa z 16.11.2006 r. o opłacie skarbowej;
- ustawa z 21.11.2008 r. o służbie cywilnej;
- ustawa z 5.12.2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi;
- ustawa z 23.01.2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie;
- ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych;
- ustawa z 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej;
- ustawa z 5.08.2010 r. o ochronie informacji niejawnych;
- ustawa z 24.09.2010 r. o ewidencji ludności;
- ustawa z 5.01.2011 r. o kierujących pojazdami;
- ustawa z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy;
- ustawa z 15.04.2011 r. o działalności leczniczej;
- ustawa z 28.04.2011 r. o systemie informacji w ochronie zdrowia;
- ustawa z 19.08.2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa;
- ustawa z 24.05.2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej;
- ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne;
- ustawa z 10.07.2015 r. o Agencji Mienia Wojskowego;
- ustawa z 24.07.2015 r. – Prawo o zgromadzeniach;
- ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej;
- ustawa z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze;
- ustawa z 10.06.2016 r. o działaniach antyterrorystycznych;
- ustawa z 14.12.2016 r. – Prawo oświatowe;
- ustawa z 27.10.2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej;
- ustawa z 8.12.2017 r. o Służbie Ochrony Państwa;
- ustawa z 1.03.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu;
- ustawa z 5.07.2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa;
- ustawa z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce;
- ustawa z 23.10.2018 r. o Rządowym Funduszu Rozwoju Dróg;
- ustawa z 22.11.2018 r. o dokumentach publicznych;
- ustawa z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych;
- ustawa z 10.12.2020 r. o zawodzie farmaceuty;

- ustawa z 17.12.2020 r. o rezerwach strategicznych;
- ustawa z 21.01.2021 r. o służbie zagranicznej;
- ustawa z 24.06.2021 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z organizacją XI sesji Światowego Forum Miejskiego w Katowicach w roku 2022;
- ustawa z 2.12.2021 r. o szczególnych zasadach wynagradzania osób realizujących zadania z zakresu cyberbezpieczeństwa.

Uchylone zostały ustawy:

- ustawa z 21.04.1966 r. o ustanowieniu Medalu „Za udział w walkach o Berlin” i Medalu „Za zasługi dla obronności kraju”;
- ustawa z 21.11.1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej;
- ustawa z 17.12.1974 r. o uposażeniu żołnierzy niezawodowych;
- ustawa z 30.07.1992 r. o ustanowieniu Święta Wojska Polskiego;
- ustawa z 3.10.1992 r. o przysiędze wojskowej;
- ustawa z 14.12.1995 r. o ustanowieniu Medalu „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”;
- ustawa z 3.09.1999 r. o ustanowieniu Medalu Wojska Polskiego;
- ustawa z 25.05.2001 r. o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy;
- ustawa z 25.05.2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- ustawa z 23.08.2001 r. o organizowaniu zadań na rzecz obronności państwa realizowanych przez przedsiębiorców;
- ustawa z 11.04.2003 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową;
- ustawa z 11.09.2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych;
- ustawa z 28.11.2003 r. o służbie zastępczej;
- ustawa z 9.10.2009 r. o dyscyplinie wojskowej.

To, że wejście w życie ustawy o obronie Ojczyzny pociągnęło za sobą zmiany w treści 79 innych ustaw i uchylenie 14 wcześniej obowiązujących, dobrze ilustruje, że sprawy obrony Ojczyzny, obrony państwa, obrony narodowej są nie tylko obowiązkiem sił zbrojnych, ale silnie oddziałują na wiele innych domen funkcjonowania państwa.

USTAWA

z dnia 11 marca 2022 r.

o obronie Ojczyzny

(Dz.U. poz. 2305)

W trosce o bezpieczeństwo naszej Ojczyzny, kierując się konstytucyjnym obowiązkiem Jej obrony nałożonym na każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej oraz pragnąc zagwarantować wszystkim, którzy realizują ten obowiązek, jak najlepsze warunki, w szczególności żołnierzom, którzy pełnią służbę wojskową dla dobra Rzeczypospolitej Polskiej, a od których służba ta wymaga zdyscyplinowania, lojalności i poświęcenia, stanowi się, co następuje:

Preambuła do ustawy o obronie Ojczyzny wskazuje, że u podstaw regulacji leży potrzeba stworzenia ram prawnych realizacji konstytucyjnego obowiązku obrony Ojczyzny, który jest nałożony na każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej. W preambule wskazano na konieczność stworzenia warunków, w szczególności żołnierzom, którzy pełnią służbę wojskową. Ustawodawca podkreślił też, że służba wojskowa wymaga zdyscyplinowania, lojalności i poświęcenia.

DZIAŁ I

Przepisy ogólne

Art. 1. [Zakres przedmiotowy ustawy]

Ustawa określa:

- 1) zakres przedmiotowy i podmiotowy obowiązku obrony Ojczyzny;
- 2) rodzaje i skład Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwanych dalej „Siłami Zbrojnymi”, oraz ich zadania;
- 3) organy właściwe w sprawach obrony państwa i ich zadania;
- 4) zasady programowania i finansowania rozwoju Sił Zbrojnych;
- 5) sposób prowadzenia rejestracji i kwalifikacji wojskowej oraz ewidencji wojskowej;
- 6) sposób prowadzenia rekrutacji do służby wojskowej;
- 7) zasady kształcenia kandydatów do służby wojskowej oraz żołnierzy;
- 8) zasady współpracy z organizacjami proobrońnymi;
- 9) rodzaje służby wojskowej;
- 10) zasady powoływania do służby wojskowej, jej przebieg i zasady zwalniania z tej służby;
- 11) uprawnienia i obowiązki służbowe żołnierzy;
- 12) zasady i sposób wyróżniania żołnierzy oraz ponoszenia przez nich odpowiedzialności dyscyplinarnej;
- 13) zasady otrzymywania uposażenia i innych świadczeń przez żołnierzy;
- 14) zakres odpowiedzialności majątkowej żołnierzy;
- 15) zakres świadczeń odszkodowawczych pozostających w związku ze służbą wojskową;
- 16) zasady pełnienia służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji, stanu wojennego i w czasie wojny;
- 17) inne formy spełniania obowiązku obrony Ojczyzny;
- 18) sposób ustalania jednostek przewidzianych do militaryzacji, właściwość organów w tym zakresie oraz zasady pełnienia służby w jednostkach zmilitaryzowanych;

- 19) właściwość organów w sprawach wnioskowania o uznanie obiektu za szczególnie ważny dla bezpieczeństwa lub obronności państwa;
- 20) zakres świadczeń na rzecz obrony;
- 21) zasady realizacji przez przedsiębiorców zadań na rzecz Sił Zbrojnych.

Tekst art. 1 u.o.O. opisuje zakres poddany regulacji przez ustawę. Ustawa o obronie Ojczyzny koncentruje się na następujących obszarach: ogólna organizacja SZ RP, system kierowania i dowodzenia SZ RP, rozwój SZ RP, rekrutacja do SZ RP, służba (w tym kwestie dyscyplinarne) w SZ RP, ochrona i zaspokojenie potrzeb SZ RP głównie w relacjach z administracją oraz przez przedsiębiorców.

Art. 2. [Definicje]

Ileć w ustawie jest mowa o:

- 1) **cyberprzestrzeni – należy przez to rozumieć cyberprzestrzeń, o której mowa w art. 2 ust. 1b ustawy z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1932 oraz z 2022 r. poz. 655);**

Cyberprzestrzeń w ustawie o obronie Ojczyzny jest zdefiniowana poprzez odwołanie do art. 2 ust. 1b u.s.w., gdzie przez cyberprzestrzeń rozumie się: „przestrzeń przetwarzania i wymiany informacji tworzoną przez systemy teleinformatyczne, określone w art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne [...], wraz z powiązaniem pomiędzy nimi oraz relacjami z użytkownikami”.

- 2) **czasie wojny – należy przez to rozumieć czas działań wojennych prowadzonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których początek i koniec jest określany w trybie postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wydanego na wniosek Rady Ministrów;**

Według M. Surmańskiego podstawowym aktem prawnym, w którym występuje termin „czas wojny”, jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, a w szczególności jej art. 134 ust. 4, odnoszący się do mianowania naczelnego dowódcy Sił Zbrojnych, oraz art. 175 ust. 2, warunkujący możliwość ustanowienia sądów wyjątkowych i trybu doraźnego od zaistnienia czasu wojny. Innym, ważnym aktem prawnym w omawianym zakresie była ustawa o powszechnym obowiązku obrony, która posługiwała się terminem „czas wojny” kilkadziesiąt razy. Należy wskazać również na przepisy ustawy o Straży Granicznej. Zgodnie z jej art. 33a w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny Straż Graniczna może być objęta militaryzacją, a ponadto funkcjonariusze pozostający w stosunku służbowym w chwili ogłoszenia mobilizacji lub wybuchu wojny stają się z mocy prawa funkcjonariuszami

pełniącymi służbę w czasie wojny i pozostają w tej służbie do czasu zwolnienia. Równie istotne regulacje odnoszące się do czasu wojny zawiera ustawa z 3.07.2002 r. – Prawo lotnicze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1235 ze zm.), która w art. 4 ust. 3 upoważnia Radę Ministrów do określenia, w drodze rozporządzenia, warunków i sposobu przekazywania Ministrowi Obrony Narodowej funkcji zwierzchnictwa w polskiej przestrzeni powietrznej na czas wojny, stanu wojennego lub stanu wyjątkowego¹.

W kwestii doprecyzowania terminu „czas wojny” spotykamy odmienne poglądy co do jego znaczenia. Według P. Sarneckiego czas wojny rozpoczyna się od podjęcia przez Sejm (lub prezydenta) decyzji o stanie wojny, na warunkach i w trybie określonym w art. 116 Konstytucji RP, i kończy się zawarciem pokoju zadecydowanym przez Sejm, również na podstawie tego samego przepisu². Spotykany jest też pogląd, w myśl którego czas wojny utożsamiany jest z rzeczywistymi działaniami wojennymi, bez precyzowania, jakie działania możemy nazwać wojennymi. Oczywiście takie rozumienie tego pojęcia jest dopuszczalne i w pewnych sytuacjach nawet uzasadnione. Należy jednak zauważyć, że jest to przede wszystkim pojęcie prawne, które powinno posiadać ściśle określone znaczenie, zwłaszcza gdyby brać pod uwagę jego wpływ na funkcjonowanie państwa w warunkach zagrożenia jego bezpieczeństwa i podwyższania gotowości obronnej³.

W prawie międzynarodowym termin „czas wojny” występuje w Konwencji dotyczącej rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich⁴. Dokument ten nie definiuje stanu wojny, wskazuje natomiast w art. 1, że: „kroki wojenne między niemi [państwami uznającymi Konwencję] nie powinny się rozpoczynać bez uprzedniego i niedwuznacznego zawiadomienia, które będzie mieć formę bądź umotywowanego wypowiedzenia wojny, bądź formę ultimatum z warunkowym wypowiedzeniem wojny”.

3) decyzji – należy przez to rozumieć decyzję wydawaną przez właściwy organ wojskowy oraz rozkaz personalny;

Do pojęcia decyzji wydanej przez tzw. organ odnosi się rozdział 7 działu II (art. 104–113) k.p.a.

Termin „rozkaz personalny” był definiowany w art. 6 ust. 2 pkt 2 u.s.w.ż.z. Rozkaz personalny został tam zdefiniowany jako rodzaj decyzji: „[...] należy przez to rozumieć również rozkaz personalny. Decyzje i rozkazy personalne wydaje się w formie indywidualnej lub

¹ M. Surmański, *Pojęcie „czas wojny” oraz problemy wynikające z jego niedookreśloności w polskim systemie prawnym*, „Bezpieczeństwo Narodowe. Kwartalnik wydawany przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego” II-2014/30, s. 99–100.

² P. Sarnecki [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, red. L. Garlicki, Warszawa 1999, s. 3, cyt. za: M. Surmański, *Pojęcie...*, s. 99–100.

³ M. Surmański, *Pojęcie...*, s. 100–101.

⁴ Sporządzona w Hadze 18.10.1907 r. (Dz.U. z 1927 r. Nr 21, poz. 159).

zbiorowej. W przypadku sporządzenia decyzji lub rozkazu personalnego w formie zbiorowej, wyciąg z tej decyzji lub rozkazu jest z nimi równoznaczny”.

- 4) dowódcy jednostki wojskowej – należy przez to rozumieć osobę kierującą lub dowodzącą jednostką wojskową, w której żołnierz zajmuje stanowisko służbowe lub do której został skierowany w ramach pełnienia zawodowej służby wojskowej w dyspozycji;

Definicja dowódcy jednostki wojskowej zawarta w ustawie o obronie Ojczyzny ujednoczyła pojęcia występujące wcześniej w rozporządzeniach i decyzjach Ministra Obrony Narodowej.

- 5) drodze do miejsca i z miejsca wykonywania czynności, drodze z miejsca zamieszkania do jednostki wojskowej i z powrotem albo drodze na urlop lub przepustkę i z powrotem – należy przez to rozumieć najkrótszy czas dojazdu lądowym środkiem publicznego transportu zbiorowego, łącznie z przesiadkami, licząc od stacji (przystanku) najbliższej miejsca pełnienia służby do stacji (przystanku) najbliższej miejsca zamieszkania, bez uwzględnienia czasu dojazdu do i od stacji (przystanku) w obrębie miejscowości, z której żołnierz dojeżdża, oraz miejscowości, w której wykonuje obowiązki służbowe;

Przytoczona powyżej definicja zastąpiła definicję zawartą w art. 3 pkt 2 u.s.o.

- 6) drodze służbowej – należy przez to rozumieć wnoszenie wystąpień (wniosków, skarg, prośb, zażaleń i pytań) za pośrednictwem kolejnych przełożonych, aż do właściwego do rozpatrzenia sprawy, który sprawę ostatecznie rozpatrzy;

Zawarta wyżej definicja terminu „droga służbowa” jest kopią zapisu zawartego w art. 6 ust. 1 pkt 22 u.s.w.ż.z.

- 7) dzieciach pozostających na utrzymaniu żołnierza zawodowego – należy przez to rozumieć dzieci własne żołnierza zawodowego, dzieci jego małżonka, dzieci przysposobione i dzieci przyjęte na wychowanie, do czasu zawarcia przez nie związku małżeńskiego, które:
- a) nie przekroczyły 18 roku życia, a w przypadku uczęszczania do szkoły lub odbywania studiów w szkole wyższej 25 roku życia, albo
 - b) stały się całkowicie niezdolne do pracy lub niezdolne do samodzielnej egzystencji przed osiągnięciem wieku określonego w lit. a;

Podobnie zawarte tutaj pojęcie dzieci pozostających na utrzymaniu żołnierza zawodowego jest kopią zapisu zawartego w art. 6 ust. 1 pkt 20 u.s.w.ż.z.

8) etacie – należy przez to rozumieć dokument określający cechy i charakterystykę jednostki organizacyjnej podległej Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanej lub komórki organizacyjnej urzędu obsługującego Ministra Obrony Narodowej, jej wewnętrzną strukturę organizacyjną, liczbę, rodzaje i rangę wszystkich stanowisk służbowych ujętych w tym dokumencie oraz liczbę i rodzaje uzbrojenia, sprzętu wojskowego, środków transportu i innego wyposażenia należnego jednostce (komórce) organizacyjnej;

Wcześniej obowiązująca definicja etatu była zawarta w § 2 pkt 8 decyzji nr 323/MON Ministra Obrony Narodowej z 11.08.2015 r. w sprawie działalności kompetencyjnej i organizacyjno-etatowej w resorcie obrony narodowej (Dz.Urz. MON poz. 245 ze zm.).

9) interesie bezpieczeństwa i obronności – należy przez to rozumieć całokształt potrzeb państwa mających na celu zapewnienie ochrony podstawowych wartości, takich jak: suwerenność, niepodległość, nienaruszalność terytorium, pozycja międzynarodowa oraz ład i porządek konstytucyjny;

Filozoficznie pojęcie interesu bezpieczeństwa i obronności mieści się w ramach pojęcia interesu narodowego rozumianego jako zespół ogólnych i stałych celów, na których rzecz działa naród. Cele te mogą obejmować potrzebę zjednoczenia się dla zabezpieczenia przed agresją, podnoszenia standardu życia czy utrzymanie stabilności w granicach państwa i poza nimi⁵. Interesy narodowe zostały też zdefiniowane w *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020*, gdzie: „Interesy narodowe w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego obejmują:

1. Strzeżenie niepodległości, nienaruszalności terytorialnej, suwerenności oraz zapewnienie bezpieczeństwa państwa i obywateli.
2. Kształtowanie porządku międzynarodowego, opartego na solidarnej współpracy i poszanowaniu prawa międzynarodowego, dającego gwarancje bezpiecznego rozwoju Polski.
3. Umacnianie tożsamości narodowej i strzeżenie dziedzictwa narodowego.
4. Zapewnienie warunków do trwałego i zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego oraz ochronę środowiska naturalnego”⁶.

Jednak w przypadku ustawy o obronie Ojczyzny pojęcie interesu bezpieczeństwa i obronności ma wymiar nie tylko filozoficzny, lecz także pragmatyczny, związany z możliwością wyłączeń Prawa zamówień publicznych przy zamówieniach na uzbrojenie, zamówieniach objętych tajemnicą państwową oraz jeżeli wymaga tego istotny interes bezpieczeństwa państwa, które wymagają uzasadnienia w postaci występowania szczególnego interesu bezpieczeństwa państwa. Interpretacji występowania szczególnego interesu bezpieczeństwa państwa powinien dokonywać zamawiający w procesie stosowania prawa, mając na

⁵ O interesie narodowym zob. np. *Polityka zagraniczna państwa*, red. J. Kukułka, R. Zięba, Warszawa 1992.

⁶ *Strategia...*, s. 11.

Dobrowolna zasadnicza służba wojskowa, wydatki na poziomie 3% PKB, zmiany w finansowaniu, system zachęt do służby, uelastycznienie awansów w wojsku – to najważniejsze rozwiązania zawarte w ustawie o obronie Ojczyzny, która weszła w życie 23 kwietnia 2022 r., uchylając jednocześnie 14 innych ustaw z tego zakresu.

Komentarz omawia problematykę służby wojskowej i świadczeń na potrzeby obrony państwa, w szczególności:

- rodzaje i skład Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich zadania;
- organy właściwe w sprawach obrony państwa;
- zasady programowania i finansowania rozwoju Sił Zbrojnych RP;
- sposób prowadzenia rekrutacji do służby wojskowej;
- zasady powoływania do służby wojskowej, jej przebieg i zasady zwalniania ze służby;
- zasady kształcenia kandydatów do służby wojskowej oraz żołnierzy;
- uprawnienia i obowiązki służbowe żołnierzy;
- zasady otrzymywania uposażenia i innych świadczeń przez żołnierzy;
- zakres odpowiedzialności majątkowej żołnierzy;
- zasady pełnienia służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji, stanu wojennego i w czasie wojny;
- sposób ustalania jednostek przewidzianych do militaryzacji, właściwość organów w tym zakresie oraz zasady pełnienia służby w jednostkach zmilitaryzowanych.

Autorzy – znani i cenieni prawnicy, specjaliści z dziedzin wojskowości oraz administracji – w szerokim zakresie wykorzystują orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, sądów administracyjnych i powszechnych oraz poglądy przedstawicieli nauki.

Publikacja jest przeznaczona dla prawników praktyków oraz teoretyków prawa, a także działających w różnych instytucjach związanych z Siłami Zbrojnymi RP i bezpieczeństwem państwa. Będzie stanowił istotne źródło wiedzy pomocne przy rozstrzygnięciu sporów jurydycznych. Zainteresuje również studentów prawa i politologii.

Hubert Królikowski – profesor doktor habilitowany nauk społecznych; profesor na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego; w latach 1994–2020 pracował w Biurze Bezpieczeństwa Narodowego, CEC Government Relations, był zatrudniony na stanowiskach kierowniczych związanych z międzynarodową współpracą przemysłów obronnych i polityką obronną państwa w Instytucie Lotnictwa, Ministerstwie Gospodarki, Ministerstwie Obrony Narodowej, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

9 788382 868913

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

ISBN 978-83-8286-891-3

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

